

INTERVIEW

Vážená pani Mgr. Olga Dúbravská,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Viac informácií o projekte? <https://www.mediadelcom.eu/>

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Stabilizácia duálneho systému vysielania. Technické zmeny. Na trhu vznikli a zostali iba tie mediálne značky, ktoré mali transparentné majiteľské a finančné zázemie a kvalitný obsah. Svojich divákov si našli žánrové monotematické televízie. No a samozrejme mediálny svet sa výrazne presunul do online sveta

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.
Digitalizácia, ústup dvbt, káblová penetrácia, satelit dth

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Významným faktorom bolo peplemetrové meranie, ktoré zaviedlo jednotnú menu na trhu televízií a štandardizovalo trh podľa európskych noriem. Hlavní aktéri sú TV Markíza, TV JOJ, RTVS /historicky STV/ a Televízia ta3

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?*
 - *Zákon o vysielaní a retransmisii, ktorý platil až do tohto roka. Pod tlakom EÚ v rámci zosúladenia legislatívy bol prijatý tento rok Zákon o mediálnych službách. Tento zákon kontroluje nielen elektronické médiá, ale prvýkrát vstupuje do regulácie onlinových médií. Vytvára im právny a etický rámec, ktorý reflektuje potreby súčasnej doby.*
2. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?*
 - *V online svete sa stretli médiá, ktoré tvorili predtým samostatné svety, dnes sú na jednej platforme. Učíme sa trendom multimedialnej žurnalistiky.*
3. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?*
 - *Dostupnosť médií je nezávislá od času a priestoru recipienta. Dôvera je dnes dôležitým atribútom vo svete dezinformácií.*
4. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?*
 - *Mediálne gramotný recipient dnes siaha po overených zdrojoch v mediálnej oblasti a vyhýba sa alternatívnej scéne, avšak na Slovensku je v tomto smere nevyhnutná edukácia, pretože relevantné prieskumy ukazujú veľkú náchylnosť prijímateľov informácií k alternatívnym zdrojom až hoaxom*

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Významne. Súvisí to s politickým vývojom. V čase vlády V. Mečiara sa na Slovensku sformovala silná občianska spoločnosť. Mimovládne organizácie a médiá významne prispeli k zmene politického kurzu.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

- *Dostupnosť a rýchlosť informovanosti je zároveň príležitosťou aj rizikom. Dôležitá je edukácia prijímateľov od ranného školského veku, aby sa vedeli relevantne zorientovať vo svete informácií.*

Účasťou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážená pani Mgr. Andrea Chlebcová Hečková, PhD.,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciame s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Viac informácií o projekte? <https://www.mediadcom.eu/>

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Aj keď mnohé zmeny v oblasti médií, ako komercializácia a bulvarizácia, sa začali už v 90. rokoch, za posledných dvadsať rokov nielen mediálny svet zmenila predovšetkým internetizácia. Média sa museli prispôbiť novým formám tvorby a percepcie mediálnych obsahov.

Svet médií (nielen) na Slovensku ovplyvnila aj globalizácia, resp. internacionalizácia v oblasti vlastníctva médií. A to vo všetkých oblastiach – printu, auditívnych i audiovizuálnych médií. V posledných rokoch na Slovensku prežívajú najmä médiá, ktorých majiteľ nie je, čo sa týka zisku, závislý od príjmov z inzercie, minimálne v oblasti printu a rozhlasu.

S prechodom printových médií na internet sa stratila vernosť percipientov značke média, čo viedlo k bulvarizácii obsahu aj seriózných médií (minimálne na úrovni titulkov).

Štát však ani za 33 rokov od pádu komunizmu nedokázal nájsť formu fungovania skutočne nezávislého verejnoprávneho média. Aj keď príkladov v zahraničí má veľa, napríklad v Nemecku, Rakúsku, Británii.

Negatívne hodnotím postupný zánik mnohých regionálnych médií, čo viedlo k takmer zániku regionálnej žurnalistiky a stupňujúcu sa nedôveru voči médiám.

Pozitívne vnímam fungovanie investigatívnych tímov naprieč redakciami, čo bolo pred rokom 2018 nepredstaviteľné -- investigatívna žurnalistika na Slovensku pred rokom 2018 už takmer neexistovala.

Internet na jednej strane sťažuje novinárom prácu množstvom dostupných informácií a potrebou spoločnosti ich okamžitého reagovania na udalosti, na druhej strane vytvoril podmienky pre existenciu médií, ktoré by v tradičnej forme nemali možnosť prežiť.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Rozhlas: Aj keď rozhlasových staníc, ktoré v uvedenom období zaniklo, je pomerne veľa, ako memento, ktoré predikovalo zmenu v spôsobe rozhlasovej tvorby a spôsobe existencie rozhlasových staníc, považujem zánik Rádia Twist v roku 2006.

Televízia: Postupné skúpenie Televízie Markíza nadnárodnou spoločnosťou znamenalo, okrem iného, na pomerne dlhú dobu zánik politických diskusných relácií v komerčných televíziách a politickej satiry v televíziách ako takých.

Print: Zakúpenie seriózneho média Denníka Sme oligarchom viedlo k vzniku nového printového média, ktorého vznik bol prezentovaný ako boj za nezávislosť žurnalistickej práce.

Regionálne médiá: Postupný takmer zánik regionálnych médií, vo všetkých formách. Prežívajú iba tituly vydávané celoštátnym vydavateľom a médiá vydávané priamo mestami a obcami (ktoré slúžia vyslovene na propagáciu). Výnimkou sú tituly podporované zo zahraničia.

Vražda Jána Kuciaka mala pre Slovensko nie veľmi pozitívnu reklamu, ale viedla k posilneniu investigatívy nielen na Slovensku.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Globálne a nadnárodné spoločnosti, oligarchovia, ktorí skupujú a prevádzkujú médiá. Neschopnosť štátu ukotviť formu a spôsob fungovania skutočne nezávislého verejnoprávneho média. Internetizácia a bulvarizácia obsahu.

Neochota verejnosti si kriticky a zodpovedne vyberať mediálny obsah (vrátane audiovizuálnych médií), ako aj platiť za obsah seriózných médií.

Čo sa týka nedôvery verejnosti voči médiám: Historická skúsenosť so zneužívaním médií na propagandu a na cenzúru v období Rakúsko-uhorska, fašizmu a komunizmu, ako aj neustále spochybňovanie médií zo strany politikov a autorít vplýva na spochybňovanie práce novinárov.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?

Prijatie tlačového zákona v roku 2008 (po dlhých 19 rokoch), kde sa ako zbytočné preukázali protesty médií. Zmena v legislatíve verejnoprávnych médií v roku 2010, ktoré vrátilo voľbu generálneho riaditeľa do rúk poslancom. Prijatie zákona o TASR, ktorý jednoznačne určil verejnoprávnu filozofiu média.

Dopad novoprijatých mediálnych zákonov v tomto roku (2022) sa ukáže až v nasledujúcom období.

V prípade etiky je situácia náročná nielen u nás, ale aj v zahraničí. Dôvodom je najmä postavenie a spochybňovanie dozorujúcich orgánov – akýchsi bezzubých tigrov – a zdĺhavosť riešení sťažností. Riešením by mohol byť ombudsman pre médiá. O vplyve ktorého, v spoločnosti s tendenciou pochybovať o každom a všetkom, osobne dosť pochybujem.

2. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?

Internetizácia spoločnosti a práce novinárov, znižovanie nákladov na prácu novinárov, emocionalizácia aj seriózneho spravodajstva.

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?

Médiá sú vďaka internetizácii dostupnejšie. Percipienti si môžu vyberať čo, kedy a ako budú sledovať. Môžu sa rozhodnúť, či za obsah budú platiť (na internete).

Čo sa týka dôvery, nekládla by som hlavnú vinu médiám samotným, ale skôr historickým skúsenostiam s propagandou a cenzúrou v období fašizmu, komunizmu, ako aj názorom autorít a politikov, ktoré ich význam a prácu spochybňujú.

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Ako sme už spomínali, percipient si môže voľiť obsah, čas i prostriedky, prostredníctvom ktorých mediálny obsah vníma. Na obsah môže, vo veľa prípadoch, oveľa jednoduchšie a priamo reagovať.

Mediálne kompetencie sú, v porovnaní s obdobím pred 20 rokmi, rôznorodejšie, nakoľko sú aj médiá a ich obsah rôznorodejšie. Užívatelia médií sú na jednej strane k obsahu médií kritickejší, viac si vyberajú, sami si informácie dohľadávajú. Na druhej strane nekriticky sledujú relácie ponižujúce ľudí.

Napriek tomu by som oblasť mediálnej gramotnosti nevnímala kriticky. Propaganda mala svoj vplyv aj v období klasických médií. Aj v minulosti boli ľudia schopní uveriť nepravdám, polopravdám a klamstvám. Či to bolo zo strany cirkví, vládarov, ale aj nedemokratických režimov. Profesionalita novinárov bola vždy spochybňovaná a ovplyvňovaná.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Osobne si nemyslím, že médiá u nás ovplyvňujú demokraciu. Áno, médiá možno vnukli myšlienku Ivete Radičovej vstúpiť do politiky, a v určitom čase možno pozitívne prezentujú určitých politikov (príklad Rada Procházku). Médiá vždy politizovali a politizujú. Robili to už od vzniku kníhtlače a nástupu protestantizmu.

Osobne si však myslím opak: že slovenskí politici ovplyvňujú médiá. Politická „kultúra“ určuje obsah spravodajstva a publicistiky. Neustále spochybňovanie práce kritických novinárov zo strany politikov znižuje dôveru v médiá vo verejnosti. Politici na Slovensku neboli doteraz schopní vytvoriť podmienky na existenciu skutočne nezávislého verejnoprávneho média.

Politainment a infotainment mohli, do istej miery, posilniť populizmus v politike. Bulvarizácia, emocionalizácia a negativizácia v médiách mohli ovplyvniť spôsob ich komunikácie. Ale napriek tomu kritika politikov zo strany médií väčšinou neovplyvní ich správanie sa, konanie a predkladanie zákonov.

Slovenskí politici naopak takmer vôbec nevyužívajú internet v rámci deliberatívnej politiky.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Aj keď si nemyslím, že za to môžu médiá: Predpokladám, že sa politika i naďalej bude emocionalizovať a bulvarizovať. Tak, ako v minulosti, budú, v čase spoločenských kríz získavať na popularite politici ponúkajúci jednoduché riešenia na komplikované problémy, používajúci stereotypné názory a predsudky postavené predovšetkým na strachu.

Kritické médiá budú i naďalej politikmi spochybňované. V rámci „boja“ o percipienta sa budú i seriózne médiá (najmä audiovizuálne a internetové) neustále viac emocionalizovať a bulvarizovať. Legislatíva sa bude možno sprísňovať. Vplyvom internetu sa bude rozsah mediálnych výstupov skracovať.

Verím však, že seriózne kritické médiá prežijú, že sa nájde priestor na šírenie seriózneho mediálneho obsahu, ako aj pre existenciu skutočne nezávislého verejnoprávneho média.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pán PhDr. Vahram Chuguryan,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM - <https://www.mediadelcom.eu/>), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciame s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

- I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Média sa v posledných rokoch významným spôsobom zdynamizovali. Život sa zrýchlil, technológie pokročili, informácie sa preniesli do online režimu. Na jednej strane sa práca novinárov zjednodušila a z technického hľadiska skvalitnila, na druhej, sa zvýšil stres a riziko omylov pri naháňaní sa za prvenstvom prinesenej správy.

- II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja. Technický pokrok.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Nositelmi informácií už nie sú len novinári, ale vďaka smartfónom s kvalitnými fotoaparátmi a sociálnym sieťam, sa nimi stali politici, vedci, odborníci, ale aj obyčajní ľudia. Zábery bežných ľudí urobené v neštandardných situáciách, ako sú napríklad živelné pohromy, nečakané udalosti, havárie, ale aj štandardnejšie - voľby, či nejaké hromadné podujatia, ako sú koncerty, športové zápasy, mítingy atď. Tieto amatérske zábery sa dostávajú nielen na sociálne siete, ale aj do médií a do konca do medzinárodných výmenných sietí ako je EBU, Reuters, APTN, AFP atď.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?*

Prvýkrát po nežnej revolúcii začínajú vznikáť cenzorské úrady a na základe novej legislatívy sa zatvárajú médiá.

2. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?*

Okrem vyššie uvedeného, je veľkou zmenou vznik nového druhu žurnalistiky. Čoraz viac novinárov je presvedčených, že oslovenie druhej strany sporu nie je potrebné, dokonca je nežiadúce až neetické. Vymizla tak potreba plurality názorov, objektivita médií poklesla. Menšinový názor na významné témy je prenasledovaný a sloboda slova už je len terminus technicus bez reálneho uplatnenia v praxi.

3. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?*

Vďaka akceptácii vyššie uvedeného významnou časťou populácie a vďaka masívnej podpore politikov, propaganda a cenzúra sa vrátili do médií. Druhá časť populácie v takých podmienkach prirodzene stratila dôveru voči mainstreamovým médiám a začala vyhľadávať informácie v alternatívnych zdrojoch. Obe strany sa pri tom navzájom obviňujú zo šírenia dezinformácií a obe strany majú pravdu. Objektívna žurnalistika neexistuje, len dva bojujúce tábory. Ďalšia veľká časť populácie je totálne frustrovaná a vystrašená. Z tohto dôvodu sa v dohľadnej dobe nedozvieme, o akú veľkú skupinu ide.

Vzhľadom na vyššie uvedené, nie je prekvapujúce, že Slovensko sa dostalo v dôvere k médiám na nelichotivé predposledné, 45. miesto. Médiá svojich čitateľov, divákov a poslucháčov prestali informovať, už nielen publicistika, ale aj spravodajstvo ich poučuje, karhá, moralizuje a káduje. Niektorí „novinári“ sa nielen otvorene kamarátia s politikmi, otvorene píšú svoje nenávisťné postoje na sociálnych sieťach, ale aj robia, namiesto žurnalistiky, prácu politických aktivistov, dokonca

niekedy politikov priamo supľujú. Novinári si prestali vážiť recipientov, pre ktorých pracujú.

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Producenti zanevreli na hlavné zásady žurnalistiky a bežní konzumenti postupne prechádzajú z mainstreamových médií na sociálne siete. Ľudia sa prestávajú orientovať v realite, nevedia kde je pravda, nevedia komu majú a nemajú veriť.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Je veľmi náročné hovoriť o demokracii, pokiaľ už neexistuje sloboda slova, pluralita názorov, vyvážené, nestranné a objektívne informovanie. To všetko sú totiž základné piliere demokracie, ktoré dostávajú zabrať.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Ako pri každej sínusoide aj v tomto prípade po dorazení na úplne dno, sa odrazíme a pôjdeme hore. Aspoň dúfam.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pán Mgr. Peter Kubinyi, PhD.

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Viac informácií o projekte: <https://www.mediadelcom.eu/>

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

- I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Ak sa médiá v 90. rokoch viac zameriavali na investigatívu, rozhovory na politické a ekonomické témy, v posledných dvadsiatich rokoch takúto žurnalistiku, podľa môjho názoru, nahradila bulvárna žurnalistika, a to najmä v mainstreamových médiách. Médiá sa prísne (aj politicky) vyhranili, takže čitateľ či divák presne vie, s akým názorom novinárov sa stretne. Ťažko to možno pokladať za objektívnu žurnalistiku. Rádiá sa oveľa viac upriamili na komerciu a v podstate, okrem verejnoprávneho rozhlasu, sa sústreďujú na krátke spravodajské vstupy a stále sa opakujúce hudobné bloky s nie vždy korektnými vstupmi moderátorov. Takáto žurnalistika podľa mňa doslova „vyrába“ informačný hlad, ktorý sa časť verejnosti usiluje riešiť prostredníctvom alternatívnych médií.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Pokiaľ ide o printové médiá, sú to najmä vlastnícke vzťahy. Najčítanejšie periodiká sa v podstate sústredili do niekoľkých vydavateľských domov, ktoré im dávajú svoju pečať.

Zmenu vo vývoji podľa mňa priniesli okrem iného aj epidémia a neskôr vojna na Ukrajine, ktorá aj čitateľskú, poslucháčsku a divácku verejnosť rozdelila do dvoch polarizovaných skupín.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Významné faktory som uviedol v predchádzajúcej odpovedi, „primárnych aktérov“ nepoznám.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?

„Etické je všetko, čo prinesie zisk“ – táto formulácia problému z úst jedného z dlhoročných šéfredaktorov hovorí za všetko. Pokiaľ ide o printové médiá, stále sa v tlači neobjavujú výstupy z tlačovej rady, ktorá posudzuje dodržiavanie novinárskej etiky. Pokiaľ ide o televízie, markantným príkladom môže slúžiť televízia Markíza s titulkom k demonštrácii v Bratislave – „Dezoláti v uliciach“. Ospravedlnenie televízie divákovi pokladám za nedostatočné. Pravdepodobne si situácia bude vyžadovať aj zmeny v orgánoch, ktoré sa porušovaním etiky v médiách zaoberajú.

2. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?

Namiesto objektivity – dravosť, namiesto dôsledného spracovania témy – rýchlosť. A nedostatočná pripravenosť žurnalistov, ktorí témy spracúvajú.

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?

Ako som uviedol vyššie, „jednofarebné názory a stanoviská“ médií vytvárajú tlak, aby sa verejnosť obracala aj na alternatívne médiá. Chýbajú širokospektrálne komentáre, rozhovory, analytické materiály. Komentované spravodajstvo (vynález posledných

rokov) priamo protirečí novinárskej objektívite a za každú cenu sa verejnosti pokúša podsunúť „ten správny názor“.

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Mediálna gramotnosť, podľa môjho názoru, klesá. Súvisí to aj s bulvarizáciou médií a odmietaním obsahu niektorých médií zo strany verejnosti.

- IV. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Na túto otázku som v podstate odpovedal už na začiatku.

- V. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Nemám vešteckú guľu, ale predpokladám, že náklady uniformných printových médií budú ďalej klesať a bude sa zvyšovať záujem o onlineovú žurnalistiku. Tá však nateraz, podľa môjho názoru, pôsobí mnohokrát povrchno, málo analyticky, len spravodajsky, aj to často býva pohľad na problematiku jednostranný. Žurnalista sa tak stáva otrokom smerovania médiá a otrokom času, ktorý ho ďalej tlačí do toho, aby pracoval rýchlejšie na úkor kvality. V konečnom dôsledku mám pocit, že alternatívnym médiám budú pribúdať tí, ktorí budú hľadať kvalitu „inde“.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pán prof. PhDr. Miloš Mistrík, DrSc.,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

- I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Kontinuálny kvantitatívny vývin (pribúdanie TV vysielateľov a pribúdanie ich vysielaných okruhov). Znižovanie kvality vysielaného programu, určovaného prioritne pre priemerného a podpriemerného percipienta. Ubúdanie kvalitného kultúrneho a informačného programu, resp. jeho bulvarizácia. Ubúdanie lokálnych a regionálnych rozhlasových vysielateľov. Nadmerná globalizácia. Zlepšovanie technickej kvality vysielania (digitalizácia).

- II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Pokračujúce vstupy zahraničného kapitálu. Prudký technický rozvoj. Konkurencia vysielania cez internet. Vznik silnej kvalifikovanej domácej vrstvy mediálnych pracovníkov (žurnalisti, moderátori, zabávači, dramaturgovia, vedúce kádre, technickí pracovníci, vzdelávanie).

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Tieto zmeny tlačia dynamicky pred sebou hlavne samotné médiá (vysielatelia) pre vlastný rozvoj (teda príjmy), aj kvôli konkurenčnému boju so zahraničnými (českými, maďarskými, Netflixu a i.) vysielateľmi a internetom. Čiastočne antagonisty prekonáva konvergencia médií. Silný je tlak medzinárodných technologických firiem a stále pokračujúce zlepšovanie technických parametrov. Štát to skôr dusí – nechotou zvýšiť koncesionárske poplatky, regulačnými opatreniami, najnovšími opatreniami v novom mediálnom zákone (od 2022) blížiacimi sa k cenzúre.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?*

Nový Zákon 264/2022 o mediálnych službách. Práve bol prijatý a od neho sa teraz budú odvíjať mnohé ďalšie predpisy.

2. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?*

Neviem odpovedať.

3. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?*

Dostupnosť prudko sa zvyšujúca vo všetkých smeroch.

Dôveru majú zvyčajne najvyššiu verejnoprávni vysielatelia. Ale „skrytou dôverou“ sa môžu pochváliť aj televízne a rozhlasové vysielania nižšej, bulvárnej kvality či nekvality, ktoré majú veľmi veľký vplyv na správanie obyvateľstva, vzory, témy, ktoré sa mu predkladajú. Z tohto pohľadu „dôvera“ v médiá a v to, čo z nich zaznieva, je úplná katastrofa.

4. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?*

Existuje veľmi veľká mediálna gramotnosť v tom slova zmysle, že mladšie, ale dnes už aj väčšina starších generácií sa dokážu napojiť na také či onaké vysielanie a byť s ním neustále on-line (doma, v aute, cez mobil, počítač, tablet...).

Ruka v ruke s tým ale nejde mediálna gramotnosť v zmysle schopnosti posudzovať prijaté s kritickým odstupom. Aj táto neschopnosť je úplnou katastrofou, pretože sa vytvára priestor pre manipuláciu s občanmi.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Negatívne. Mnohé médiá idú proti prirodzeným záujmom obyvateľstva Slovenska, presadzujú myšlienky, ktoré tu nemajú korene a prípadne ani politických reprezentantov. Zdá sa, že im nejde o vyhľadávanie, prezentáciu najkvalitnejších ľudí, ktorí by mohli reprezentovať túto krajinu, ale takých, ktorí budú ochotní reprezentovať podporovať niečo iné.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Riziká: zánik verejnoprávneho vysielania, úplné presadenie sa kvantitatívnych kritérií (peoplemetre) pri tvorbe programu, dokonca niečo ako automatizácia vysielania podľa komerčných priorít (už funguje v rámci vysielania hudby v rádiách), zánik domácej produkcie, oslabenie vysielania v slovenskom jazyku.
Príležitosti: Toto všetko zvrátiť v pravý opak.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pán PhDr. Vladimír Puchala,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADDELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADDELCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Viac informácií o projekte? <https://www.mediadelcom.eu/>

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADDELCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Zatiaľ čo deväťdesiate roky boli aj v mediálnej oblasti transformačnou periódou, prvé desaťročie nového tisícročia prebehlo na Slovensku už v znamení vybudovaného mediálneho systému typického pre väčšinu európskych demokracií.

Základný rámec práva na informácie, práva na ich vyhľadávanie a šírenie, ako aj zákaz cenzúry bol zakotvený priamo v ústave, špeciálne zákony definovali postavenie verejných a súkromných médií.

Koniec deväťdesiatych rokov a začiatok tohto tisícročia bol typický prílevom zahraničného kapitálu, vrátane významných vydavateľských domov, na slovenský

trh. Tento trend sa v druhom desaťročí začal meniť a niektoré médiá pôvodne vlastnené zahraničnými spoločnosťami získali slovenských majiteľov.

V technologickej oblasti bol v posledných dvadsiatich rokoch výrazný nástup počítačov ešte zosilnený vznikom sociálnych sietí a postupným presunom niektorých spôsobilostí pôvodne typických len pre počítače do iných druhov technických zariadení, najmä mobilných telefónov, ale aj televízorov, hodínok a ďalších.

V zmysle hesla Marshalla McLuhana „The medium is the message“ táto technologická zmena hlboko poznačila samotný obsah mediálnych posolstiev.

Okrem krízy klasickej tlače a lineárneho televízneho a rozhlasového vysielania priniesli nové internetové formáty najmä odklon časti médií od dôrazu na objektivnosť, korektnosť spravodajstva a formálne oddelenej publicistiky k zmiešaným formátom využívajúcim prvky bulvárneho spravodajstva. Medzi také patrí najmä komentatívne spravodajstvo, ktoré sa stalo trendom nie len v bulvárnych, ale aj propagandisticky orientovaných médiách. Na úrovni sociálnych sietí sa znížená snaha o korektné informovanie prejavila ešte omnoho radikálnejšie a množstvo pravých či falošných profilov šíri doslova hoaxy a falošné informácie.

Na tento trend sa slovenská legislatíva, ale aj exekutíva a súdy snažia aktívnejšie reagovať najmä po vypuknutí vojnového konfliktu na Ukrajine.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Kľúčové udalosti boli technologické zmeny. Nástup počítačov a dostupnosti internetu priniesol spravodajské servery, ktoré prevzali väčšinu čitateľov klasickej tlače. Lineárne televízne vysielanie čelí konkurencii služieb on demand a rozhlasové podcastom. „Všetko je dnes všade“ (množstvo spôsobov doručovania sa zvýšilo), čím sa však zvyšujú aj náklady na tieto služby, ktoré nie sú pri verejnoprávných médiách dostatočne kompenzované výškou koncesií či zmluvou so štátom.

Tlačové agentúry sa na jednej strane dostali pod tlak sociálnych sietí, ktoré zverejňujú stanoviská politických aktérov v reálnom čase, ako vydávajú svoje statusy. Na druhej strane má enormné množstvo novozniknutých médií obrovský dopyt po agentúrnych správach, ktoré sú schopné zverejňovať v doteraz nevídaných kvantitách.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Pri počítačnom trende, ktorým bola štandardizácia slovenskej siete médií hrali dôležitú úlohu zahraniční investori, ale aj zákonodarné a exekutívne inštitúcie Slovenskej republiky pri vytváraní a presadzovaní právneho rámca.

Neskôr sa Slovensko stalo súčasťou globálnych zmien podmienených najmä technologicky. V posledných rokoch je najmä vývoj na sociálnych sieťach poznačený snahami o šírenie propagandy, vrátane vyslovených hoaxov a dezinformácií. Tento trend môže politicky súvisieť s konfliktom na Ukrajine.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?*

Okrem ústavy patria medzi kľúčové normy zákony definujúce úlohy a právny rámec verejnoprávnych médií, významnou zmenou bolo prijatie nového zákona o mediálnych službách a zákona o publikáciách v júni tohto roka. Zákon o Tlačovej agentúre Slovenskej republiky č. 385/2008 umožnil rozvoj agentúry ako nezávislej verejnoprávnej inštitúcie (predtým to bola príspevková organizácia Ministerstva kultúry SR, kde generálneho riaditeľa menovala vláda). Formovanie silnej agentúry, ktorej správy dnes odoberajú všetky relevantné médiá v krajine, vytvára významnú protiváhu hoaxom a propagande vo verejnom priestore.

2. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?*

Výrazne sa zvýšil tlak na rýchlosť spravodajstva, keďže akákoľvek vytvorená správa môže byť v internetovom priestore publikovaná okamžite. Je veľký záujem o priame televízne prenosy udalostí, ktoré je možné realizovať omnoho jednoduchšie ako v minulosti, a diváci ich môžu sledovať na mobiloch, tabletoch či lap topoch. Redaktor v slovenskej agentúre TASR dnes nemusí čakať, kým prinesie správu AP či Reuters, ale zo živého prenosu ju dokáže urobiť aj sám.

Návštevnosť získavaná na internete zasa tlačí médiá do mimoriadneho dôrazu na nadpis článku (keďže ten je predpokladom samotného vstupu čitateľa do článku). S výnimkou verejnoprávnych médií je možné sledovať nižší dôraz na objektivnosť a korektnosť príspevkov a vyšší na ich atraktivitu.

3. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?*

Mimoriadne sa zvýšila dostupnosť informácií pre verejnosť. Spolu s tlakom na bulvarizáciu spravodajstva však prišiel pokles jeho dôveryhodnosti. Z hľadiska dôveryhodnosti sa jednoznačne posilnila pozícia verejnoprávnych médií, ktoré si udržali štandardy korektného informovania. S nástupom spoplatňovania prístupov

k vyprofilovaným značkám, hľadajú ľudia informácie, ktoré nie sú spoplatnené, často aj za cenu ich kredibility, resp. tento faktor nerozlišujú. Isá časť verejnosti má pocit, že ich názor a mainstreamových médiách nie je zastúpený a hľadajú ho v alternatívnych médiách a vlastných bublinách.

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Posledné roky boli typické dynamickým nárastom nových foriem mediálneho informovania, zväčša spojených s internetovým prostredím. Tieto médiá prirodzene oslovujú najskôr mladšiu generáciu, pre ktorú sa stávajú samozrejmosťou.

Postupný prechod na internet a konkrétne aj sociálne siete, je však trendom, ktorý zachytil už aj generáciu dnešných dôchodcov.

Cenou za množstvo informácií je často povrchnosť a skratkovitosť ich prijímania a akceptovania, najmä prostredníctvom sociálnych sietí.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Posun mediálneho informovania smerom na internet dostal k volebným urnám v ďaleko vyššej miere mladú generáciu voličov, vrátane prvovoličov. Predvolebné kampane na sociálnych sieťach sa ukázali ako vysoko účinné, v porovnaní s klasickými nástrojmi ako je tlač alebo billboardy sa však dá omnoho ťažšie kontrolovať, či kampaň nevybočila zo zákonného rámca.

Nové médiá priniesli napríklad vyšší podiel negatívnych kampaní a komplikovanejšie sa kontroluje aj ich financovanie.

Prostredníctvom sociálnych sietí sa do verejného priestoru dostáva hlas veľmi širokej komunity, ktorý bol predtým lokálne uzavretý. Mobilizácia takýchto hlasov, spravidla proti niečomu, je oveľa jednoduchšia ako kedykoľvek predtým.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Nárast rýchlosti zverejňovania, ale aj kvantity a dostupnosti informácií vytvára v spojení s nižšími nárokmi na formálnu korektnosť riziko zahltenia mediálneho obecnstva nepodstatnými, nepresnými alebo dokonca zámerne nepravdivými správami.

Tento trend zatiaľ vyvažujú najmä verejnoprávne médiá, čo nie je samo osebe postačujúce. V závislosti od implementácie novej mediálnej legislatívy bude preto potrebné do budúcnosti zvažovať jej ďalšie úpravy.

Rozhovory s expertmi/Interviews with Experts
MEDIADELcom

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pani prof. Mgr. Terézia Rončáková, PhD.,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Vyzdvihla by som:

- profesionalizáciu: upokojenie po období mečiarizmu 90. rokov prinieslo podmienky na postupný rozvoj médií podľa západného demokratického vzoru;
- digitalizáciu: rozvoj internetu znamenal aj na Slovensku zásadne nové podmienky na vývoj médií – multitasking novinárov, interakcia s publikami, nové žánre, nové recepčné návyky (podcasty a pod.)...
- liberalizáciu: postupný útlm ľavo-pravej spolupráce z 90. rokov a vyhrotenie kultúrno-etických sporov v politickej a spoločenskej sfére sa prejavil aj v médiách; tie mainstreamové zaujali výrazne liberálne pozície, čo si vynútilo vznik špecifických konzervatívnych médií (Postoj, Štandard);

- dezinformačné záškodníctvo: nové technologické podmienky na čele s rozvojom sociálnych sietí dali aj na Slovensku priestor dezinformačným webom, ktoré si, žiaľ, získali početné publiká a nadobudli značný vplyv.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Za zlomové body možno považovať:

- pád mečiarizmu (čo je však viac ako 20 rokov),
- nástup internetu 2.0,
- nástup a rozvoj sociálnych sietí,
- vynález a všeobecnú dostupnosť smartfónov,
- posilnenie anti-mainstreamových prúdov (antivax vlna už pred kovidom, kovid, vojna na Ukrajine...),
- vyhrotenie kultúrno-etických spoločenských sporov (LGBT, cancel culture, politická korektnosť, inklúzia + dlhodobé témy potratov, eutanázie).

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Faktory sú implicitne zahrnuté v predchádzajúcich odpovediach, za aktérov možno označiť politikov, aktivistov, technologické firmy a, samozrejme, samotných novinárov a vlastníkov médií.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?

V tejto oblasti nie som odborníčka, mám preto len zbežné poznatky. Kľúčový bol, samozrejme, Zákon o slobodnom prístupe k informáciám. Obavy z nového tlačového zákona z r. 2008 sa nenaplnili (právo na odpoveď). V oblasti elektronických médií nemám podrobný prehľad. Veľký dosah malo, prirodzene, zlúčenie STV a SRo do RTVS.

2. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?

Žurnalistiku ovplyvnil najmä geometricky sa zvyšujúci pretlak informácií, možnosť čoraz viac pracovať s otvorenými zdrojmi, prítomnosť dezinformácií a potreba reagovať na ne, nové technologické možnosti a tlak na multifunkčné pôsobenie novinára...

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?

Tu treba znova spomenúť dezinformačné weby, ktoré úspešne stiahli na svoju stranu (vdďaka dostupnosti) značnú časť dôvery publika. Klasické médiá stratili časť dôveryhodnosti jednak u tohto typu publika (s konšpiračnými sklonmi) a jednak

vinou vyhrotenia kultúrno-vojnových zápasov (konzervatívni príjemcovia nedôverujú liberálnym médiám a naopak). Vnímam rastúce rozdelenie spoločnosti (a teda aj mediálnych publik) na „vedomelú“ časť (informovaná, kriticky premýšľajúca, ochotná počúvať aj „druhú stranu“) a „emotívnu“ časť (povrchnú, večne nespokojnú, podliehajúcu lacným vysvetleniam, predsudkom).

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Ani táto oblasť nie je mojou profesijnou doménou, zhrniem preto len naznačené vyššie: sociálne siete, dezinfoweby, instantné informácie. Používatelia sú tomu vystavení, producenti to zneužívajú alebo pôsobia aj v týchto nových podmienkach profesionálne a v duchu základnej funkcie žurnalistiky: informovať a sprostredkovať názory, ktoré ľuďom pomáhajú stávať sa lepšími občanmi.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Toto je príliš komplexná otázka skôr politologického charakteru. V skratke: seriózne médiá stáli, našťastie, na strane demokracie, práva, spravodlivosti. Novinári aj redakcie však zároveň podliehajú osobným preferenciám a predsudkom, čo sa prejavuje v spomínaných kultúrno-etických témach, a to aj na úkor demokracie a spravodlivosti.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Reálny scenár neviem odhadnúť, ale môžem načrtnúť ideálny scenár: dialóg a spoluprácu „vedomelej“ časti novinárov a médií v záujme spoločného dobra, ponad osobné ideologické rozpory. To neznamenaá vzdať sa svojich presvedčení, ale racionalizovať ich, počúvať druhú stranu, hľadať spoločnú agendu, spájať sily.

Účasťou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pani doc. PhDr. Anna Sámelová, PhD.,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Ako dynamický a turbulentný zároveň, poznačený silnou averziou časti politických elít voči nezávislým médiám.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Razantný nástup online médií do verejného diskurzu, pričom tradičné médiá pôsobili v striktno regulovanom prostredí slobody tlače, kým online médiá publikovali svoje obsahy v takmer neregulovanom prostredí slobody slova/prejavu.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Sociálne siete ako dominantný informačný zdroj obyvateľstva.

Sociálne siete ako dominantný komunikačný nástroj establišmentu a politickej scény vôbec.

Nízka mediálna, funkčná aj informačná gramotnosť obyvateľstva.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?

Dlho očakávaná a aj dlho odkladaná Nová mediálna legislatíva prijatá v SR v roku 2022.

2. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?

Úpadok kvality mediálnych obsahov v dôsledku HEO a SEO optimalizácie textov, zvukov a obrazov v záujme vyššej viditeľnosti daného média v strojových vyhľadávačoch.

Silný dôraz kladený na sledovanosť/počúvanosť – prenikanie akceptovania obchodných záujmov vydavateľov/vysielateľov do remeselných rutín tvorby žurnalistického obsahu (najmä v titulkoch a perexoch).

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?

Online médiá sú dostupné „vždy“, „všade“ a „ľahko“, obyvateľstvo sa navyše mylne nazdáva, že aj „zadarmo“. Dôvera v tradičné médiá merateľne poklesla, dôvera v dezinformačné weby merateľne narástla (oboje je empiricky potvrdené početnými výskumami renomovaných agentúr).

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Mediálna gramotnosť obyvateľstva SR je žalostne nízka vrátane vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Vysoké percento ľudí (aj s vysokoškolským vzdelaním), ako aj politických lídrov a široko uznávaných spoločenských celebrit verí dezinformáciám a konšpiračným naratívom.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

V prvých rokoch 21. storočia sa SR stále spoločensky a politicky vysporiadavala s dôsledkami autoritárskeho režimu premiéra Vladimíra Mečiara, druhá polovica miléniovej dekády patrila jednofarebnej populistickej vláde premiéra Roberta Fica, ktorá prehľbila nedôveru obyvateľstva v tradičné nezávislé médiá, druhá dekáda 21. stor. bola obdobím expanzie populizmu naprieč politickým spektrom, v dôsledku čoho sa spoločnosť polarizovala a radikalizovala pozdĺž viacerých konfliktných línií (práva LGBTI, právo na vierovyznanie, definícia rodiny, interrupcie, vzťah k USA, vzťah k Rusku atď.). Tretia dekáda je poznačená eskaláciou vnútrospoločenského napätia radikalizovaných polarizovaných skupín obyvateľstva, ktoré živí agresívny, hrubý až vulgárny jazyk vo verejných prejavoch

politických elít (osobitne na sociálnych sieťach). K ďalšej polarizácii a radikalizácii obyvateľstva podporovanej dezinformáciami, propagandou a konšpiračnými naratívami najmä sociálnych sietí, ale aj politických špičiek (naprieč politickým spektrom) došlo v dôsledku pandémie covidu-19 a vojny na Ukrajine.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja. Rizikom je prehĺbenie beztak nízkej dôvery obyvateľstva v štát, v tradičné inštitúcie všetkých typov a úrovní (vzdelávacie, zdravotnícke, sociálne, bezpečnostné, politické atď.), t. j. prehĺbenie krízy demokracie a demokratických inštitúcií.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pani PhDr. Zuzana Szakácsová,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADELCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADELCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Slovenské médiá si za posledných 20 rokov prešli veľkou transformačnou zmenou, ktorej dnešnú podobu vnímam skôr negatívne ako prínosne pre slovenskú spoločnosť.

Na zmene slovenskej mediálnej scény sa podpísali viaceré faktory:

- skupovanie spočiatku printových, neskôr aj televíznych a rádiových médií zahraničnými vlastníkami,
- krach mnohých lokálnych médií,
- boom rôznych bulvárnych, ale aj lifestelových médií s ľahkými, oddychovými témami,
- nárast používania internetu a s ním súvisiaceho mediálneho obsahu,

- nárast používania sociálnych sietí a vznik fenoménu youtuberov, neskôr aj Tik Toku,
- nárast internetových médií rôznych typov,
- otvorením hraníc, prístupnosťou internetu, sa slovenská spoločnosť stále viac liberalizuje. Odkláňa sa od konzervativizmu zakoreneného v podstate slovenského národa, viery, tradícií, čo sa prejavuje v prinášanom mediálnom obsahu,
- chýbajúca zákonná úprava postihujúca zverejnený obsah v internetových médiách,
- Ruská propaganda, ruský sponzoring určitých internetových médií, šírenie konšpirácií proti USA, Ukrajine, NATO, EÚ a voči všetkým progresívnym a pravým stranám na Slovensku,
- trollovia siahajúci cez internetové médiá na čoraz väčšiu skupinu ľudí na Slovensku,
- veľká časť ľudí prestáva veriť tradičným médiám, ktoré obviňujú z propagácie tém zaplatených západom. Utiakajú sa k internetovým médiám, nad ktorými, žiaľ, štát má minimálnu kontrolu.
- Očkovanie proti Covidu, vojna na Ukrajine, energetická kríza a búrlivá politická scéna plná škandálov, prehnaných emócií, verejných klamstiev, vzájomného obviňovania sú témy, ktoré rozdelili slovenskú verejnosť. Ruská propaganda získava cca 55 % slovenskej verejnej mienky...
- Slovenské rádiá ovplyvnil aj zákon prikazujúci hrať v éteri viac ako 25 % slovenskej hudby, z toho viac ako 20 % novej slovenskej hudby. Mnohé komerčné rádiá sa proti tomuto zákonu roky búrili, no neúspešne. Cieľom autorov tejto právnej úpravy bolo pomôcť slovenským hudobným umelcom. Komerčným médiám však tento zákon oslabuje počúvanosť.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Za zlomové body možno považovať:

- Umožnenie vlastníctva slovenských médií zahraničnými majiteľmi.
- Technologický pokrok – rozvoj internetu, smartfónov a ich rozširujúca sa dostupnosť.
- Liberalizácia spoločnosti.
- Chýbajúca zákonná úprava dostatočne oprávňujúca zakročiť proti dezinformáciám na internete.
- Algoritmy na internete, sociálnych sieťach, ktoré na základe odpozorovaného správania spotrebiteľa mu podsúvajú články, skupiny ľudí v rámci okruhu jeho záujmu. Tým pádom nadobúdajú presvedčenie, že ich správanie a názory sú bežné a normálne, pretože vidia, že ich vyznávajú aj iní ľudia, skupiny, politici, strany.
- Umožnenie vlastníctva viacerých slovenských médií jednou zahraničnou skupinou.

- Silnejúca propagácia LGBTI komunity, boj proti tradičným hodnotám, náboženstvu, typickej rodine pozostávajúcej z mamy, otca a detí.
- Silná ruská propaganda a jej vplyv na slovenskú spoločnosť.
- Nostalgia zo starých časov, keď všetci mali prácu a byty, u seniorskej generácii..
- Frustrácia ľudí zo stavu krajiny, neschopných politikov, vysokých cien, krízy.
- Ľudia z frustrácie volia väčšinou presný opak – ako keby natruc všetkým a všetkému, čomu predtým verili.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Faktory sú zahrnuté v predchádzajúcich odpovediach.

Aktérmi sú politici, zahraniční investori, aktivisti, vlastníci médií a slovenský frustrovaný bežný ľud.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?

Veľa chýbajúcich zákonných možností mal vyriešiť Zákon o Mediálnych službách č. 264/2022, ktorý po takmer 22 rokoch nahradil zákon 308/2000 Z.z. o vysielaní a retransmisii a o zmene zákona č. 195/2000 Z. z. o telekomunikáciách a zákon č. 220/2007 Z.z. o digitálnom vysielaní programových služieb a poskytovaní iných obsahových služieb prostredníctvom digitálneho prenosu.

Zákon o mediálnych službách zavádza do praxe autorizáciu vysielania, zverejňovaného obsahu, ktorým má bojovať voči voľne šíriacim sa dezinformáciám hlavne v internetových médiách. Rada pre mediálne služby (pred týmto zákonom Rada pre vysielanie a retransmisie) však stále ku 22.6.2023 nerozhodla a nezaslala autorizácie vysielania jednotlivým médiám, kvôli personálnemu ochromeniu a taktiež politickým nomináciám, ktoré z dôvodu rivality jednotlivých strán, neboli podporené.

Slovenská republika chce týmto zákonom o mediálnych službách bojovať aj proti majetkovým pozadiam rôznych médií a nekalým financovaniam hlavne internetových médií prostredníctvom tzv. darov či sponzorstva. Preto na základe tohto zákona musia jednotlivé médiá zverejniť svoju majetkovú štruktúru, konečných užívateľov výhod ako aj mená, adresy a darované sumy od darcov, donorov, ktorí médiu dajú bezodplatne ročne viac ako 2.000 €.

Vysielateľ (okrem RTVS) nesmie vysielateľ rozhlasovú programovú službu terestriálnym vysielaním a súčasne vysielateľ televíznu programovú službu.

Tá istá osoba nesmie byť konečným užívateľom výhod pri viac ako jednom poskytovateľovi obsahovej služby, ak spoločný trhový podiel týchto poskytovateľov na celom reklamnom trhu Slovenskej republiky presahuje 60 %.

Zavádza povinnosť opravy nepravdivého uverejneného tvrdenia - Ak bolo vo vysielanom programe uverejnené nepravdivé alebo neúplné skutkové tvrdenie, ktoré zasahuje do cti, dôstojnosti alebo súkromia fyzickej osoby alebo do dobrej povesti právnickej osoby, na základe ktorého možno osobu presne určiť, má táto osoba právo na uverejnenie vyjadrenia. Vysielateľ je povinný na žiadosť tejto osoby vyjadrenie uverejniť.

Zákon o mediálnych službách zavádza aj menšie úpravy čo sa týka vysielania reklamy v médiách. Novinkou je zavedenie samoregulačného mechanizmu médií prostredníctvom Rady pre reklamu spolu s Etickým kódexom, ktorej členmi sú médiá združené v registrovaných asociáciách.

2. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?

Potreba pracovať s overenými zdrojmi vyplývajúca z množstva informácií zverejnených na internete, z ktorých mnohé sú fakové. Je to smutné, ale kvalitu a smerovanie žurnalistiky stále ovplyvňuje na Slovensku majiteľ firmy a jeho preferencie.

Súčasný novinár má ťažšiu prácu v porovnaní s minulosťou, pretože musí vedieť pracovať multifunkčne. Nielen nahráť reportáž, ale často si ju aj nakamerovať, prípadne nafotiť, postrihať. Urobiť reportáž do vysielania (novín) a zároveň aj na sociálne siete, web.

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?

Médiá sa stávajú dostupné komukoľvek a kedykoľvek s tým, že konzument si môže vybrať zo širokého spektra médií. Najpopulárnejšie sú však médiá, ktoré si konzument môže zapnúť a pozrieť, vypočuť, kedy on chce. Vybrať si požadovaný formát, reláciu z archívu, vypočuť si podcast a podobne.

Dôvera v tradičné médiá neuveriteľne poklesla. Fenoménom medzi mnohými frustrovanými ľuďmi sa stáva veta - „ja televíziu, správy, nepozerám., lebo nás klamú, sú zaplattené Sorosom a USA“ a podobné vyjadrenia.. Táto veľká časť slovenskej verejnosti tým pádom siaha po alternatívnych médiách s nekontrolovateľným obsahom šíriacim dezinformácie, populizmus a ruskú propagandu.

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Tým, že internet a smartfóny sú dostupné širokej verejnosti, sa médiá, hlavne tie alternatívne, stávajú dostupné každému, kto o ne prejaví záujem.

Nebývalý je aj nárast sledovania internetových médií u ľudí v seniorskom veku, ktorí sú veľmi ľahko ovplyvniteľní názormi, ktoré vidia hlavne na sociálnych sieťach, lebo ich považujú za pravdu: „čo je napísané čierne na bielom, musí byť pravda“. Žiaľ, mediálna gramotnosť takako u detí, takaj vo vyššej strednej a staršej generácii na Slovensku, je veľmi nízka. Neoverujú si fakty, dezinformácie a netušia o algoritmoch spájajúcich témy, názory, presvedčenia a takto masírujú ich chabé mediálne schopnosti.

Bolo by veľmi prínosné, keby EÚ zakázala algoritmy na internete a sociálnych sieťach, avšak z ekonomických prínosov pre jednotlivé firmy, ktoré týmto spôsobom propagujú svoj tovar, to zrejme nikdy nebude možné.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Obsiahnuť v 1 odpovedi ovplyvnenie demokracie na Slovensku médiami za 20 rokov, je veľmi náročné, preto by som uviedla len výsledný stav. K súčasnosti pravdaže prispel celý ten vývoj v médiách, ktorý som opisovala v predošlých otázkach.

V súčasnosti má človek pocit, že si môže dovoliť všetko. Všetky zvrátenosti, všetky vulgárnosti, verejnú promiskuitu, klamstvá, útoky, demagógiu, populizmus, šírenie konšpirácií. To všetko totiž súčasné médiá na Slovensku umožňujú a vo svojom obsahu prinášajú. Preto z tohto pohľadu chápem tú frustrovanú skupinu ľudí, ktorá kvôli žumpe vo vysielanom mediálnom obsahu, hľadá alternatívu. Smutné však je, že alternatíva neponúka pravdu, ale len využíva cieľovú skupinu ľudí nespokojných so súčasným stavom slovenskej politickej i sociálnej sféry na šírenie vlastných cieľov.

Kde sú seriózne médiá? Kde je verejnoprávne RTVS? Áno, možno ich spravodajstvo možno považovať v súčasnosti za najobjektívnejšie, avšak dlho (doteraz) sa vymaňovalo zo široko siahajúcich politických nominácií.

Vývoj na slovenskej mediálnej scéne podnietil vznik aj pravicových konzervatívnych médií, ktorých hlavným cieľom je obrana tradičných hodnôt, snaha o slušnú argumentáciu, boj proti konšpiráciám. Ich obsah je však pre bežného konzumenta príliš inteligentný a z toho dôvodu nudný, nezaujímavý.

Nad demokraciou v médiách a dodržiavaním mediálnych zákonov bdie Rada pre mediálne služby (predtým Rada pre vysielanie a retransmisiu). Rada však dbá predovšetkým na dodržiavanie objektivity v spravodajských a publicistických reláciách – teda, či sú zastúpené obidve strany sporu. Nedokáže veľmi účinne bojovať proti konšpiráciám, internetovému obsahu či proti prevedeniu, ladeniu jednotlivých reportáží, ktoré kopírujú status majiteľa daného média.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Riziká:

- Frustrovaní ľudia zo súčasnej politickej a sociálnej situácie budú voliť čoraz viac alternatívu a veriť konšpiráciám.
- Tradičné médiá z dôvodu pritiaženia väčšej sledovanosti, čítanosti, počúvanosti, budú voliť čoraz viac extrémnejší obsah s cieľom zaujať, šokovať..
- Do vedenia krajiny sa dostanú extrémistické strany, ktorých cieľom nebude budovať demokraciu.
- Žurnalisti budú hlásnymi trúbami postojov svojich majiteľov.

Príležitosti (sú viac v rovine želaní ako reálnej splniteľnosti):

- Ľudia sa presýtiť bulvárom a začnú hľadať seriózne médiá – teda, je tu šanca pre médiá, ktoré pracujú s overenými zdrojmi, agentúrami a prinášajú objektívne spravodajstvo, zaujať.
- Zvyšovať mediálnu gramotnosť slovenskej verejnosti od detí až po seniorov.
- Účinne postihovať nelegálny obsah na internete ale aj tendenčnosť v tradičných médiách.
- Vyzdvihovať, oceňovať novinárov, ktorí sa poctivo a objektívne venujú svojej práci.
- EÚ bude prijímať zákony na reguláciu konšpiračných médií, zakáže algoritmy na internete...

Scenár ďalšieho vývoja:

- dosť záleží od toho, ako dopadnú na Slovensku voľby do NRSR v roku 2023. Verím však, že na Slovensku je stále veľa ľudí, ktorým záleží na dodržiavaní demokracie v našej krajine a na prinášaní kvalitného, objektívneho mediálneho obsahu.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pán Mgr. Tomáš Škarba,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Viac informácií o projekte? <https://www.mediadelcom.eu/>

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Mediálna scéna na Slovensku sa prevažne centralizovala a aj regionálne médiá už zväčša patria pod väčšie mediálne domy. Výnimkou sú vo väčšine prípadov iba lokálne médiá, ktoré financujú najmä mestá a obce.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Centralizácia bol medzi súkromnými médiami nevyhnutný krok, ktorý priniesla digitalizácia. S internetom prišli na trh nové platformy, ktoré menším médiám odčerpali inzerentov.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Digitalizácia zo sebou priniesla nielen nové možnosti, ale aj technologické nároky na producentov. Situáciu na trhu ustáli najmä mediálne domy, ktoré sa dokázali

prispôbiť situácii na trhu a diverzifikovať portfólio svojich služieb do rentabilnej podoby. Za reálnou situáciou na trhu na Slovensku dlho zaostávala legislatíva. Nový zákon o mediálnych službách nie je v platnosti ani dva mesiace a predpokladám, že ešte len uvidíme, či prinesie zmeny na trhu.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?*

Netvrším, že reguláciu médií na Slovensku je potrebné kompletne zrušiť, neuvážená a populistická regulácia však ubližuje médiám, ktoré pôsobia priamo na našom trhu. V globalizovanom svete má prakticky každý na dosah neregulované služby a zbytočná regulácia, akou sú napríklad kvóty na podiel hudby v rádiách poškodzuje mediálne domy, ktoré pôsobia na Slovensku a platia na Slovensku dane. Väčšina recipientov dnes môže siahnuť po vysoko personalizovaných službách. Snahy o reguláciu online platforiem nie sú príliš úspešné a aj regulácia by mala zodpovedať realite sveta, v ktorom žijeme.

2. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?*

Prácu zmenil opäť najmä internet a rozvoj digitálnych služieb. Žurnalistika je neuveriteľne rýchla a recipienti čelia informačnému pretlaku. Mnohí recipienti na tento model neboli pripravení a reálne sme sa dostali do postfaktickej éry. Etablované médiá môžu recipientom priniesť vyjadrenia desiatich renomovaných odborníkov a veľká časť populácie sa napriek tomu prikloní k neodbornému protiprúdovému názoru „exota“ na sociálnych sieťach. Skutočnej žurnalistike a situácii v spoločnosti nepomáhajú ani účelové útoky politikov na novinárov.

3. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?*

Dostupnosť mediálneho obsahu je na maximálnej úrovni a neviem si ani predstaviť, ako by ešte mohla rásť. Problému dôvery nečelíme iba na Slovensku. Krčmové reči, na ktoré ľudia kedysi na druhý deň ráno zabudli, majú dnes reálnu podobu textov, ku ktorým sa recipienti vracajú a ľahko ich šíria „do sveta“. Textová podoba nezmyslov im navyše dáva v očiach mnohých recipientov domnelý pocit vyššieho kreditu. Ak niekto povie „čítal som to na internete“, informácia ma subjektívne väčší kredit, ako keď prezentujeme „povedal mi to Jožo z roboty.“ Trend na Slovensku nespomalila ani jazyková bariéra a vidíme, že naši „odhodlaní bojovníci proti globalizácii“ pracujú s rovnakým naratívom, ako svetoví dezinformátori, ktorý lokalizujú do slovenského alebo českého jazyka.

4. *Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?*

Mediálna gramotnosť a rozvoj kritického myslenia je podľa mňa alfou a omegou súčasnej polarizovanej situácie v spoločnosti. Ľudia sa radi odvolávajú na slobodu myslenia a slobodu názorov, neradi však už prijímajú osobnú zodpovednosť ak sa fakticky preukáže, že uverili nezmyslom. Poctiví producenti žurnalistického

obsahu musia pracovať obozretne, aby nestratili dôveru konzumentov svojho obsahu. Proti záplave dezinformácií sa dá bojovať iba poctivou prácou, overovaním faktov a dodržiavaním žurnalistických zásad.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Aj v kritických okamihoch sa na Slovensku dokázali presadiť a udržať poctivé médiá, ktoré doslova bojovali za ochranu našej demokracie. Žurnalistika sa u nás dá naďalej robiť slobodne a konkurencia na trhu je vzhľadom na veľkosť trhu nadštandardná. Väčšina celospoločenských tém je pokrytá celou sériou novinárov. Až na výnimky majú redakcie prístup na väčšinu tlačových konferencií a novinári môžu klásť kritické otázky. Ani bulvárne médiá u nás neskĺzli do situácie, v ktorej by napríklad dopomohli vystúpeniu krajiny z Európskej únie. V tejto oblasti považujem za nadštandard, keď sa u nás dokážu krížovo a konštruktívne kritizovať samotné médiá medzi sebou. Aj u nás sa objavili novinári, píšuci na objednávku, kontroverzné zásahy vo verejnoprávnom médiu a pokusy o ovplyvňovanie redakcií, v zásade však náš trh považujem za zdravý, čomu podľa mňa prispieva najmä silná konkurencia.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja. Riziká a príležitosti prídu určite opäť z onlinu. Snažiť sa ich predpovedať a identifikovať je však podľa mňa kontraproduktívne. Facebook začal na trhu ako platforma na zdieľanie zážitkov a fotiek z dovolení medzi priateľmi a nikto neočakával, že sa stane nosným komunikačným prostriedkom mnohých politikov a deinformátorov. Následne prišiel Instagram, TikTok a používateľská základňa Facebooku sa výrazne zmenila – zoslarla, čo tiež v dlhodobom horizonte nikto nevedel predpovedať. Začíname čeliť hrozbám, ako deep fake video a nikto nevie povedať, kam sa v blízkej budúcnosti posunie online priestor. Nový „game changer“ môže na trh vstúpiť pokojne aj zajtra. Scenár ďalšieho vývoja je nepredvídateľný a mediálny trh musí byť pripravený reagovať na akékoľvek výzvy, ktoré budúcnosť prinesie. Situáciu môže zmeniť aj ekonomická recesia, ktorá na našom mediálnom trhu zamieša kartami. Časť producentov ju nemusí ustáť a dvere sa otvoria novým hráčom, prípadne sa zmenia vlastnícke štruktúry médií. Kľúčom k úspechu je flexibilita, ktorá sa preukázala napríklad počas pandémie Covid-19.

Účasťou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pani PhDr. Eva Tiko Rajčáková, PhD.,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Za posledných 20 rokov bol vývojslovenských médií nepochybne charakterizovaný rastúcou diverzitou a digitalizáciou. Internet a nové technológie so sebou priniesli nové možnosti, ale aj výzvy, ktorým sa slovenské médiá museli prispôbiť. Zmenila sa nielen forma distribúcie mediálnych obsahov, ale aj spôsob konzumu a prijímania informácií samotným recipientom, ktorý vyžaduje prístup k mediálnym obsahom takpovediac okamžite a odkiaľkoľvek. Dôležitou súčasťou mediálneho ekosystému sa stali digitálne médiá a on-line žurnalistika, popularita ktorých, vo vzťahu k tradičným médiám rastie a stáva sa prirodzenou súčasťou stratégie a biznis modelov subjektov pôsobiacich v rámci mediálneho prostredia.

S tým nepochybne súvisí aj využívanie sociálnych sietí, digitálnych platforiem, blogov, podcastov, či streamovacích služieb. Veľkými témami sa stali problematika

koncentrácie vlastníctva médií, vplyv vybraných skupín, vrátane politickej moci na šírené obsahy a s tým súvisiaca nezávislosť a sloboda médií, objektivita a pluralita názorov, nekritické preberanie obsahov ako zo strany samotných žurnalistov, tak aj recipientov, šírenie dezinformácií a fake news a celkový pokles dôvery verejnosti v médiá. Výzvou sa stala legislatívna úprava, ktorá by reflektovala na vyššie uvedený vývoj a zmeny mediálneho prostredia a nastavenie efektívnych a zmysluplných pravidiel, ktoré by eliminovali negatívne vplyvy a dopady týchto zmien.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

- Digitálna revolúcia -internetizácia, digitálny rozvoj, vznik nových foriem médií.
- Technologický pokrok a dostupnosť zariadení (napr. smartfóny), ktoré umožňujú konzumovať mediálne obsahy kedykoľvek a odkiaľkoľvek.
- Prudký rozvoj on-line platforiem a sociálnych médií, ktoré umožnili nielen rýchle a masívne zdieľanie informácií, ale aj možnosť zapojenia sa verejnosti a recipientov do vytvárania obsahov.
- Reforma médií smerom k zvýšeniu transparentnosti ich vlastníctva, posilnenia ich nezávislosti a nastavenie komplexnejších legislatívnych pravidiel regulujúcich oblasť médií (Zákon o mediálnych službách).
- Vražda novinára Jána Kuciaka a jeho snúbenice Martiny Kušnírovej, ktorá vyvolala vlnu protestov v celej krajine a o.i. otvorila aj problematiku politického vplyvu na médiá a potrebu zlepšenia ochrany novinárov.
- Nárast šírenia dezinformácií, hoaxov a fake news.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Ako uvádzam vyššie za kľúčový faktor vo vývoji médií v ostatných rokoch považujem primárne digitalizáciu, nástup internetu a s tým súvisiace zavedenie nových komunikačných a mediálnych platforiem, ktoré majú vplyv nielen na spôsob šírenia mediálnych obsahov, ale aj na ich vytváranie, vyhľadávanie a v neposlednom rade aj na spôsoby ako tieto obsahy prijímame. Opomenúť taktiež nemožno faktory, ktoré súvisia so snahou a záujmom ovplyvniť vývoj médií, či už zo strany napr. politických strán alebo vlastníkov médií, často sústredených do rúk veľkých mediálnych skupín.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?

V oblasti elektronických médií sa prelomovým stalo prijatie novej mediálnej legislatívy v podobe zákona o mediálnych službách, ktorý nahradil dovtedajší zákon o vysielaní a retransmisii. Zákon pristupuje k problematike regulácie mediálneho prostredia komplexnejšie a reflektuje aj na nové trendy a

technologický vývoj. Osobne oceňujem aj hlbšie zapojenie samoregulačných mechanizmov do procesu presadzovania týchto pravidiel a možnosť koregulácie, ktorá je zakotvená priamo v tomto zákone.

2. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?

Digitálna transformácia priniesla nepochybne mnohé výzvy, ale aj príležitosti. Novinári majú možnosť vytvárať obsahy, ktorý sú pútavé, aktuálne, takpovediac „priamo z diania“, či „minútu po minúte“ a využívať prvky, ktoré pomáhajú angažovať do novinárskeho procesu aj verejnosť. Na druhej strane dochádza aj k povrchnosti, bulvarizácii, nekritickému preberaniu obsahov a šíreniu neoverených správ, žiaľ, niekedy priamo zo strany hlavných aktérov - novinárov, ktorí tieto obsahy vytvárajú. Kvalita novinárstva sa stala predmetom diskusie a kritiky. Niektorí pozorovatelia tvrdia, že nárast konkurencie a komerčný tlak môžu mať negatívny vplyv na kvalitu investigatívneho novinárstva a objektivnosť spravodajstva. Na druhej strane, v posledných rokoch sme videli aj vzostup nezávislých novinárskych projektov a investigatívnej žurnalistiky, ktoré hľadajú a odhaľujú korupciu a zneužívanie moci. Viacerí žurnalisti sa snažia o väčšiu otvorenosť voči čitateľom a verejnosti a uplatňujú prísnejšie etické normy pri výbere, spracovaní a prezentácii správ.

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery?

Technologický pokrok umožnil získať informácie rýchlo, kedykoľvek a kdekoľvek a vo všeobecnosti je možné povedať, že dostupnosť je významná. Na druhej strane nemožno opomenúť aj skutočnosť, že mnohé zdroje mediálneho obsahu, hlavne overeného a takého, ktorý je považovaný za seriózne sú spoplatnené, čo môže byť pre čitateľov prekážkou. Ľudia preto radšej uprednostnia informácie zo sociálnych sietí, platforiem a webov, ktorých objektivita a pravdivosť informácií nemusí byť vždy zaručená. Čo sa týka dôvery v médiá, vo všeobecnosti sledujeme trend poklesu dôvery, najmä v dôsledku polarizácie spoločnosti, celkovej spoločenskej nespokojnosti ako aj celospoločenského diania.

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Na jednej strane sledujeme vysokú gramotnosť, ktorá súvisí s využívaním technologických prostriedkov na prijímanie a sledovanie mediálnych obsahov, a to už u detí a mladistvých. Na druhej strane extrémne klesá schopnosť kriticky vyhodnotiť a objektívne posúdiť prijaté informácie, čo vnímam v čase, kedy dochádza k nárastu šírenia neoverených informácií a hoaxov ako nesmierne rizikové. Schopnosť rozlíšiť medzi dôveryhodnými a neoverenými informáciami je kľúčová aj pre budovanie dôvery v médiá.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Na Slovensku bola demokracia v posledných 20 rokoch určite ovplyvnená aj mediálnymi faktormi, ktoré zohrali dôležitú úlohu v politickej kultúre, verejnej diskusii ako aj pri formovaní názorov občanov. V tomto smere považujem za kľúčové tieto faktory:

- Vlastníctvo médií a podozrenie na prepojenie politických strán s niektorými oligarchami, ktoré mohlo viesť k politickému zasahovaniu do redakčnej politiky médií, politickej manipulácii a ovplyvňovaniu spravodajstva.
- Nedostatok mediálnej plurality a presadzovanie „len jedného názoru“, obmedzovanie rôznorodosti názorov a rozsahu informácií, čo môže negatívne ovplyvniť kvalitu verejnej diskusie a rozhodovania.
- Fake news a dezinformácie šírené primárne v rámci platforiem sociálnych sietí, ktoré môžu prehľbovať extrémistické tendencie, mať negatívny vplyv na verejnú debatu, formovanie názorov a dôveru v demokratické inštitúcie.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Za najväčšie riziko paradoxne vnímam rýchlosť vývoja digitálneho prostredia a inovácií, ktoré sa do tohto prostredia implementujú. Nastavenie pravidiel a potenciálna regulácia sú často pozadu oproti skutkovému stavu a ťahajú za kratší koniec. Príležitosť vidím v edukácii, podpore transparentnosti, médií a novinárov, ktorí sa zaoberajú faktami a objektívnym spravodajstvom a vytváraní tlaku zdola tak, aby iniciatíva pozitívnej zmeny vyšla priamo zo strany verejnosti a recipientov mediálnych obsahov.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.

INTERVIEW

Vážený pán PhDr. Jozef Tinka, PhD.,

Fakulta masmediálnej komunikácie UCM v Trnave je zapojená do významného medzinárodného projektu s názvom „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Projekt sa uskutočňuje v spolupráci so 17 európskymi výskumnými centrami (univerzitami, mimovládnyimi organizáciami) zo 14 krajín Európy. Cieľom výskumného projektu MEDIADCOM je diagnostikovať riziká a príležitosti súvisiace s vplyvom médií na sociálnu súdržnosť v Európe, ako aj identifikovať potenciálne scenáre vývoja mediálnych trhov v Európskej únii. V projekte sa v rámci dvoch prípadových štúdií analyzujú štyri domény na Slovensku za roky 2000 – 2021, a to zmeny v právnej a etickej regulácii, žurnalistike, producentov a používateľov médií. Okrem tohto výskumu je súčasťou projektu aj rozhovor s expertmi na médiá. Z tohto dôvodu sa na Vás obraciam s dôverou ako na významného odborníka v danej oblasti. Prosíme vás o stručné odpovede na otázky položené v interview do 21. októbra 2022 vo formáte Word.

Ďakujeme.

Za riešiteľský tím projektu MEDIADCOM

prof. PhDr. Slavomír Gálik, PhD.

OTÁZKY

I. Ako by ste stručne charakterizovali vývoj slovenských médií za posledných 20 rokov?

Ak vnímame problematiku médií v kontexte verejnej role médií v demokratickej spoločnosti, potom slovenský mediálny priestor prešiel za posledných dvadsať rokov akousi sublimáciou žurnalistiky do občianskeho aktivizmu a akcentácie politického pluralizmu. Prudký rozvoj digitálnych technológií spôsobil, že mediálna komunikácia prestala byť výsadou, a stala sa dostupná každému. Bez väčších finančných nárokov. Tlak na personálne vybavenie nových médií, a prakticky médií vôbec, spôsobil, že „novinárom“ môže byť prakticky ktokoľvek, kto má technické zručnosti. Bez príslušného vzdelania resp. bez hodnotovej výbavy, ktorá determinuje päť princípov etickej žurnalistiky – (1) pravda a presnosť, (2) nezávislosť, (3) spravodlivosť a nestrannosť, (4) ľudskosť, (5) zodpovednosť. Tieto princípy tvoria postać spoločenskej zodpovednosti médií, ktorá sa stáva čoraz naliehavejšou výzvou.

II. Identifikujte hlavné udalosti, ktoré priniesli zmenu do tohto vývoja.

Postupné stupňovanie politicko-spoločenského trendu post – democracy a transpozícia informácií do postfaktuálneho módu. Najmä po masívnom rozvoji sociálnych sietí sa reálny život nielen Slovákov, ale Európanov vôbec, preniesol do virtuálneho priestoru. Ľudia trávajú viac času na internete než v off-line svete. Technológie zastihli spoločnosť kultúrne a morálne nepripravenú, čo spôsobilo etický chaos a priestor na vytváranie pravdy. Regulačné opatrenia, ktoré by mali vnieť spoločensky zodpovedné správanie do mediálnej komunikácie len veľmi pomaly reagujú na neúnosný mediálny shit a sú skôr represívneho ako preventívneho – edukačného charakteru.

III. Identifikujte významné faktory a primárnych aktérov týchto zmien.

Rozvoj digitálnych technológií, hodnotová dezorientácia politického establishmentu, nízka úroveň vzdelávania, absencia kritického myslenia, nízka úroveň mediálnej gramotnosti, disproporcja medzi „mať“ a „byť“.

IV. Stručne vyjadrite váš názor na tieto štyri oblasti:

1. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa regulácie médií, ich právneho a etického rámca?

Prakticky žiadne významnejšie zmeny za ostatných dvadsať rokov nenastali. Napriek tomu, že sa vytvorili resp. novelizovali niektoré právne normy s presahom aj na médiá, išlo viac – menej iba o formálne zmeny. Sloboda tlače/médií je z formálno-právneho hľadiska na štandardnej európskej úrovni. Ak vnímame reguláciu médií v kontexte spoločenskej zodpovednosti, o regulácii musíme otvorene hovoriť ako o neriadej strele. Na Slovensku prakticky nefunguje efektívny systém etickej samoregulácie novinárskej práce. Sme zrejme „výnimoční“ v tom, že nemáme nijakú funkčnú novinársku organizáciu, ktorá by mala vplyv na formovanie spoločenskej zodpovednosti novinárov. Etika je v rukách vlastníkov médií a určujúcim faktorom novinárskej práce je ziskovosť. Prirodzene, že médiá majú na zreteli isté etické regulatívy/normy, avšak ak príde k stretu záujmov medzi tým, čo je etické a čo je ziskové, prednosť dostáva profit, ako existenčný faktor. Z piatich princípov etickej žurnalistiky osobitne ľudskosť je pojmom, ktorý v aktuálnom mediálnom svete je popoluškou a sublimovala do domnelej slobody slova. Dôležité je uvedomiť si, že sloboda slova bez zodpovednosti je anarchia, ktorá deštruuje spoločnosť.

2. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa žurnalistiky?

Určujúcou zmenou žurnalistiky sa stala transpozícia metodiky novinárskej práce do virtuálneho sveta. Mám na mysli recykláciu informácií. Veľká časť žurnalistiky sa sústreďuje na vyhľadávanie informácií vo virtuálnom svete a ich modifikáciu v kontexte konkrétneho média a jeho cieľovej skupiny. Príkladom je vysoký podiel agentúrnych správ na obsahu jednotlivých médií. Bez agentúrneho spravodajstva by sa podstatná časť médií vôbec nezaobišla, zrejme by ani neprežila. A tak sa žurnalistika postupne posúva od hľadania pravdy k vytváraniu pravdy. Médiá potom

vytvárajú paralelnú realitu, tým, že verejnosť vedú k tomu, ako majú veci okolo seba vnímať.

3. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny v médiách z hľadiska dostupnosti a dôvery? Dôvera k médiám, ktorá je osobitne na Slovensku veľmi nízka, sa odvíja od spôsobu novinárskej práce, od toho, do akej miery médium vytvára pravdu. Medzi komunikátorom a komunikantom sa vytvára vzťah, determinovaný kognitívnou disonanciou. Pred časom som robil výskum dôvery k médiám, prostredníctvom izolovanej skupiny komunikantov. Výsledkom bolo, že čím viac sa obsah média zhodoval so skúsenosťou recipienta, tým bola jeho dôvera vyššia. A naopak. Dokonca aj vtedy, ak bola dôvera recipienta relatívne vysoká, a komunikátor priniesol pre recipienta nedôveryhodné informácie, dôvera celkom k médiu klesla. Ak chceme pochopiť dôvody významného poklesu dôvery voči médiám, musíme reflektovať spôsob a metódy novinárskej práce a mieru aplikácie piatich princípov etickej žurnalistiky. Prestať pravdu vytvárať a vrátiť sa k svedomitému hľadaniu pravdy. Namiesto politického paralelizmu posúvať sa k politickej diverzite a k inkluzívnemu prístupu k publiku.

4. Aké sú podľa vás najdôležitejšie zmeny týkajúce sa používania médií, osobitne mediálnej gramotnosti a kompetencií producentov a používateľov médií?

Z pohľadu používateľov médií by som ako atributívny jav označil pojmom „flash percepcion“. S tým úzko súvisí schopnosť čítať/vnímať s porozumením a ďalej získané informácie distribuovať v sociálnej komunikácii. Je to vec mediálnej (ne) gramotnosti a informačnej inflácie (rast informácií a znehodnocovanie ich významu). Z hľadiska producentov vnímam kontrast medzi vysokou kompetentnosťou pri formálnej tvorbe mediálnych obsahov a nízkou obsahovou úrovňou. Niekde tu treba vnímať determinujúci vzťah medzi flash percepcion a informačnou infláciou, pričom tomuto kontrastu sa prispôsobuje aj mediálna tvorba.

V. Ako bola podľa vás ovplyvnená demokracia na Slovensku médiami za posledných 20 rokov? Zohľadnite v tomto kontexte kritické faktory, závislosti, vzťahy, konzekvencie...

Vplyv médií na demokraciu na Slovenskú sa odvíja od rozdielu medzi slobodou slova a slobodou tlače. Pomôžem si výrokom Aidana Whiteho (ex generálny tajomník IFJ): „Skutkovou podstatou je to, že ak sa vyjadríte slobodne – využívate teda slobodu prejavu – nemusíte hovoriť pravdu, nemusíte byť mravný, nemusíte sa starať o to, či svojimi slovami urazíte iných v rámci všeobecne platných predpisov vašej krajiny. Naproti tomu sloboda tlače je odlišná zodpovednosť, je založená na etike a hodnotách. A to je dôvod, prečo odlišujeme novinárstvo od všeobecného ruchu a konverzácií na internete.“ Sloboda médií je bytostne dôležitá pre zachovanie demokracie, pre to, aby všetko, čo nie je súkromné bolo verejné a podliehalo

verejnej kontrole s cieľom dosiahnuť dobro pre väčšinu a akceptáciu menšiny. Médiá sa vo viacerých smeroch stali hrádzou pre anarchiu a bezprávie, na strane druhej v niektorých smeroch deformovali verejnú mienku.

VI. Identifikujte riziká a príležitosti tohto vplyvu a načrtnite scenár ďalšieho vývoja.

Dnes, viac ako kedykoľvek v minulosti, je mimoriadne dôležitá mediálna výchova. Napokon, chápe to aj súčasná vládna moc, ktorá mediálnu výchovu včlenila do vládneho programu. Zatiaľ však iba formálne. Prax je stále nedostatočná. Mediálna výchova by mala byť povinným predmetom minimálne na druhom stupni primárneho vzdelávania a kontinuálne by mala pokračovať aspoň ako prierezový predmet v rámci sekundárneho vzdelávania.

Žiada sa vytvoriť vplyvnú novinársku inštitúciu, ktorá by sa stala autoritou v samoregulačnom systéme médií a plnila by nielen represívnu funkciu, ale aj a najmä mala by celospoločenský edukatívny dosah na formovanie spoločensky zodpovednej mediálnej komunikácie.

Účastou na rozhovore zároveň vyjadrujete súhlas s využitím rozhovoru na výskumné a publikačné účely projektu „Kritický prieskum mediálnych rizík a príležitostí pre deliberatívnu komunikáciu: vývojové scenáre európskeho mediálneho prostredia“ (MEDIADELCOM), ktorý je súčasťou európskej schémy HORIZONT 2020 – Rámcový program pre výskum a inovácie. Rozhovor bol autorizovaný.